

ALFRED JAKOBSEN

DE TO REDAKSJONENE AV HARÐAR SAGA

HARÐAR SAGA er i sin helhet bare overlevert i ett pergamenths., AM 556a 4to, fra ca. 1475.¹ Det eksisterer noen papiravskrifter av sagaen, men de går alle tilbake på 556a. Blant fragmentene av den såkalte 'Pseudo-Vatnshyrna', AM 564a 4to,² fra begynnelsen av det 15. århundre,³ fins det ett blad som inneholder den samme beretningen som de åtte første kapitlene av 556a, men i en mye kortere versjon. I dette fragmentet (og i Landnáma) blir sagaen kalt Harðar saga (Grímkels-sonar), i 556a Hólmverja saga.

Forholdet mellom teksten i den fullstendige versjonen av sagaen og i fragmentet har vært mye drøftet. I denne artikkelen er det hensikten å vurdere dette spørsmålet på nytt. Detaljerte referater av den tidligere diskusjonen finner en i Sture Hast's utgave av sagaen (København 1960), s. 96 ff. og i Theodore M. Anderssons bok *The Problem of Icelandic Saga Origins*, New Haven and London, Yale University Press, 1964, s. 146 ff. Jeg gjentar derfor her bare hovedsynspunktene.

Guðbrandur Vigfússon mente at fragmentet i 'Pseudo-Vatnshyrna' viser sagaen i sin opprinnelige form, og at 556a representerer en yngre, utvidet versjon.⁴ Den samme oppfatningen hadde Finnur Jónsson. I sin litteraturhistorie hevder han: 'Den yngre saga er kun en vidt-

¹ Om dateringen se Sture Hast, *Harðar saga* (Editiones arnamagnæanæ. Series A, vol. 6), København 1960, s. 86.

² Det ble tidligere antatt at AM 564a 4to var rester av det store islandske samlehs. Vatnshyrna, som gikk tapt ved brannen i København 1728. Stefán Karlsson har vist at denne formodningen ikke er riktig. 564 inneholder ifølge ham rester av tekster som i det omfang de har vært felles med Vatnshyrna, har vært nærbeslektet med denne. Han regner med at de er fragmenter av et annet omfangsrikt sagahs., 'Pseudo-Vatnshyrna'. Se artikkelen 'Um Vatnshyrnu', *Opuscula* Vol. IV (Bibliotheca arnamagnæana Vol. XXX), Hafniæ 1970, s. 279 ff. Jfr. også *KLNM* b. XIX, sp. 575-576.

³ 'Um Vatnshyrnu', s. 286.

⁴ *Sturlunga saga* I, Oxford 1878, Prolegomena s. 1.

løftig, ordrig omskrivning af den anden . . . Af en yderligere sammenligning fremgår det med uimodsigelig klarhed, at brudstykket netop er en ægte del af den gode, gamle historiske saga . . .⁵ Jón Jóhannesson⁶ og Sigurður Nordal slutter seg til G. Vigfússons og F. Jónssons syn. I Sagalitteraturen, s. 262 plasserer S. Nordal Harðar saga sammen med Hávarðar saga, Svarfdœla saga og Þorsfirðinga saga og fortsetter: 'Vi har her altsaa for disse sagaers vedkommende med en *senere omarbejdelse af ældre sagaer* at gøre, en slags bastarder af ældre og yngre sagaer'. På linje med de nevnte forskerne er også Guðni Jónsson⁷ og Björn Sigfússon. I KLNMB, b. VI, sp. 230 hevder den sistnevnte at den som står bak 556a, 'har arbeidet med den äldre versionen framför sig och parafaserat den ganska frimodigt efter sin smak'. Av andre forskere som regner med en utvidelse i 556a, må nevnes Sture Hast og Theodore M. Andersson. I sin utgave av sagaen skriver Hast s. 102: 'Fastän jag ej upptagit frågan om förhållandet mellan de två versionerna av Harð. till en självständig behandling, anser jag mig ändå kunna fastställa, att hittills utförda forskningarna gjort det sannolikt, att båda versionerna återgå på en gemensam skriftlig källa, vilken med säkerhet utvidgats i den längre versionen, främst genom en stilistisk bearbetning men även genom inskott av en del allmångods och motiv från fornaldarsagor. Möjligen har den gemensamma källtexten blivit förkortad i Vatnshyrna-versionen'.

Theodore M. Anderssons avhandling *The Problem of Icelandic Saga Origins* ble skrevet mens den gamle oppfatningen av S-versjonen av Gísla saga som en utvidelse av M-versjonen ennå stod ved lag. (Som kjent er det for få år siden påvist at M er oppstått ved en forkorting av S).⁸ Andersson anser at 'the case of Harðar saga is analogous to that of Gísla saga' (s. 146). S. 150 i boka heter det: 'The variants of Harðar saga, like those of Gísla saga, are a curious blend of agreement and disagreement. Literary dependence is dictated by congruence of sequence, but 556 seems to have tapped additional sources'.

⁵ *Den oldnorske og oldislandske litteraturhistorie*² II, s. 269, 421–23; III, s. 23.

⁶ *Gerðir Landnámabókar*, Reykjavík 1941, s. 88 f.

⁷ *Íslendinga sögur XII*, Reykjavík 1947, s. xi–xii.

⁸ Guðni Kolbeinsson og Jónas Kristjánsson, 'Gerðir Gíslasögu' i *Gripla* III, Reykjavík 1979, s. 128 ff.; Alfred Jakobsen, 'Nytt lys over Gísla saga Súrssonar' i *Gripla* V, s. 265 ff.

De to friprosaistene Vera Lachmann og Werner Ludwig har et annet syn på forholdet mellom de to versjonene enn det som er omtalt i det foregående. I avhandlingen *Das Alter der Harðarsaga* (Leipzig 1932) imøtegår V. Lachmann F. Jónssons teori om at 556 er en yngre, 'ordrig omskrivning' av 564. Det fins visse skilnader mellom de to redaksjonene, og herav drar hun den slutningen at 564 kan være en forkortet versjon, men ikke av et ms. i 556-gruppen. Avvikene skyldes etter hennes mening at 556 og 564 bygger på ulike muntlige tradisjoner. Hun regner også med at sagaen i den form den fins i 556, har en betydelig alder; den kan være omtrent like gammel som Gísla saga og Egils saga.

Werner Ludwig aksepterer Lachmanns syn på håndskriftforholdet (*Untersuchungen über den Entwicklungsgang und die Funktion des Dialogs in der isländischen Saga*. Halle/Saale 1934, s. 23–32). Divergensene mellom de to håndskriftene er etter hans skjønn av en slik art at det ene verken direkte eller indirekte kan være forelegg for det andre. På samme tid kan de to versjonene ikke tilhøre forskjellige muntlige tradisjoner; handlingsgangen er nemlig, påpeker han, lik i dem, og de har stundom verbale samsvar. Han holder det derfor for mest sannsynlig at de er to uavhengige opptegnelser av den *samme* muntlige saga. Han utelukker likevel ikke at den kortere versjonen kan være ekserpert fra et lengre skriftlig forelegg (*ibid.*, s. 31).

En oppfatning av forholdet mellom de to versjonene som viker av fra de hittil nevnte, finner vi hos Einar Ól. Sveinsson i hans bok *Dating the Icelandic sagas* (London 1958). S. 107 skriver han: 'The Vatns-hyrna version must derive from the same original (som den lengre versjonen), but it has undoubtedly been shortened. I think that some of the differences between the two are the result of mistakes made when the shortened version was written'.

Sveinsson begrunner riktignok ikke sin teori om fragmentet som en forkortet versjon av et ms. i 556-gruppen. Den blir derfor stående bare som en påstand. Men etter å ha sammenlignet de to tekstene grundig, er jeg blitt overbevist om at han har rett. I det følgende vil jeg prøve å gi noen argumenter for at forkortingsteorien må være den riktige. Jeg stiller først opp mot hverandre et utvalg eksempler fra 556 og 564. I mange tilfeller er ordlyden så lik i de to redaksjonene at det har vært mulig å markere ved kursivering det som mangler i den kortere

versjónen. Jeg gir også eksempler på tekststeder i 556 som mangler helt i 564. Deretter drøfter jeg det framlagte materialet. (Sidehenvisningene gjelder Íslendingasagnaútgáfan, b. xii).

556	564
1. Hann færði bú sitt <i>eptir konu sína dauða</i> til Qlfusvatns (204)	Grímkell færði bú sitt til Qlfusvatns (295)
2. Hann bjó þar síðan <i>alla stund meðan hann lifði</i> (204)	. . . ok bjó þar síðan (295)
3. Þar óx sá maðr upp <i>með þeim fedgum</i> er Sigurðr hét (204)	Þar óx upp sá maðr, er Sigurðr hét (295)
4. Hann var skyldr Torfa <i>at frændsemi</i> . Hann var kallaðr <i>Sigurðr</i> Torfafóstri (204)	Hann var skyldr Torfa ok var kallaðr Torfafóstri (295)
5. Hon var skörungr <i>mikill, skjótord</i> ok skapstór <i>ok harðúðig í qllu</i> (205)	Hon var skörungr ok skapstór (296)
6. Ok er Valbrandr kom heim <i>af þingi</i> (206)	. . . ok er Valbrandr kom heim (296)
7. <i>Ok svá gerði</i> Grímr, <i>at hann</i> var heima þau misseri (209)	Var Grímr heima þau misseri (298)
8. Hann ferr nú í <i>Hagavík, ok er honum þar vel fagnat. Hann biðr nú Guðríðar til handa Grími</i> (209)	Grímkell ferr ok biðr konunnar (298)
9. <i>Því at þat er líkligt, at þú verðir þrifamaðr</i> (210)	ok muntu verða þrifamaðr (298)
10. . . . sat Signý á stóli <i>sínum</i> á miðju <i>stofugólfi</i> (212)	Sat Signý á stóli á miðju gólfinu (299)
11. Grímkell kom í <i>því í stofuna</i> ok <i>heyrði hvat hon kvað. Hann greip upp sveininn</i> (212–213)	Grímkell kom at í því ok tók upp sveininn (299)
12. Þau <i>kváðust þat gjarna vilja ok tóku fegin við ok þótti góð sending í vera</i> (213)	ok þau vilja þat gjarna (300)
13. Þar óx upp <i>sá maðr</i> með henni, <i>er Grímr hét. Hann var kallaðr Grímr inn litli. Hann var fóstri Signýjar . . .</i> (205)	Þar óx upp með henni Grímr inn litli, fóstri hennar . . . (296)

14. . . . ok um morgininn, er hann leit-
aði, fann hann eigi Svartfaxes, hest
Signýjar. Grímr fór þá at leita norðr
yfir háls til Flókadals. *Gekk hann*
eftir döggslóð. Hann fann hestinn
dauðan í jarðfalli *þar í dalnum*.
Hann tók af fjötur, *er hann hafði*
haft á honum um nóttina, ok fór *síð-*
an aftr ok segir Signýju, *at hestr*
hennar var dauðr inn góði, ok hversu
til hafði borit.
Hon svarar: „Þetta er ill furða ok
mun eigi gott á vita. Vil ek aftr
hverfa ok ekki fara lengra.“
Kollr kvað þat ógeranda ok *eigi*
duga at bregða ferð sinni þvílíkri fyr-
ir þessa sök, *ok svá varð at vera sem*
Kollr vildi, ok fara þau *öll saman*, ok
koma þau til Ólfusvatns, *ok hafði*
Grímkell þar margt fyrirboðsmanna.
Var þar veizla in þryðiligasta. Fór
hon vel fram ok sköruliga. (208)
15. Torfi svarar: „Alllítils þykkja yðr
verðar mínar tillögur, er mik skyldi
ekki at spyrja slíku, enda þykkir mér
ekki ráð þetta, er þú hefir sét fyrir
dóttur þinni, jafnvirðuligt sem þér
þykkir vera. Mun Signýju þetta
verða ekki mikit til yndis, er maðr er
bæði gamall ok harðráðr. (206)
16. „Þá bið þú Guðríðar Hognadóttur til
handa mér,“ segir Grímr, „ef þú vill,
at ek sé hjá þér“ (209)
17. (Signý) mælti: „Ill varð þín ganga in
fyrsta, ok munu hér margar illar ept-
ir fara, ok mun þó verst in síðasta“
(212)
18. Torfi sagði Grími andlát móður sinn-
ar, „ok vil ek lúka öllu eptir hana, en
þó ættum vér Grímkatli at gjalda þat
fé, en vér viljum þó *allvel* til þín
gera“ (215)
19. *Sveinninn Hqrðr stóð við stokk ok gekk*
út it fyrsta sinni frá stokkinum (212)
- Grímr inn litli, fóstri Signýjar, skyldi gæta
hrossa á gistingu. Ok um morgininn, er
hann leitaði, var vant hests Signýjar, er
hét Fjöllungr. Grímr fór yfir heiði norðr í
Flókadal eftir döggslóð ok fann hestinn
dauðan í jarðfalli ok tók af fjöturinn ok
fór aftr ok sagði Signýju ok kvað slíkt
furðu illa ok kveðst fúsari at snúa aftr.
Kollr kvað þat ógeranda at bregða slíkum
ráðum fyrir engi tilefni, ok fóru þau ok
kómu til Grímkels, ok fór veizlan allvel
fram (297)
- þá mælti Torfi, at lítils væri virð hans til-
lög, er hann var ekki at kvaddr um þetta
heitorð (296)
- (Grímr) kveðst eigi vera mundu, nema
Grímkell bæði Guðríðar Hognadóttur til
handa honum (298)
- (Signý) kvað illa hans gongu ina fyrstu,
sagði ok margar illar vera mundu ok
versta ina síðustu (299)
- Torfi sagði honum andlát móður sinnar ok
bauð honum fé, „ok munum vér vel til þín
gera“ (301)
- Þá gekk Hqrðr fyrst frá stokki (299)

20. Hann ferr nú í Hagavík, ok er honum þar vel fagnat. Hann biðr nú Guðríðar til handa Grími. „Er þat frá manni at segja, at hann er vitr maðr ok vel at sþróttum búinn. Mun hann ok vera þarfr búi ok miklu á leið koma, því er þar hentar til, en þú tekr fast at eldast, ok sýnist mér slík mægð hentug“.

Högni svarar: „Opt hefir þú leitast mér meiri virðingar en svá nokkut, en þær mæðgur skulu hér mestu um ráða“. Grímkell kvað þau skyldu ekki mikit fé þurfa fram at leggja. „Skal hér ok ekki ríkra við liggja, en þú skalt sjálfr ráða dóttur þinni fyrir mér, en vel segir mér hugr um Grím, at hann verði nytjamaðr“.

Eigi þarf hér langt um at tala. Þat verðr at lyktum máls þeira, at Grímr fær Guðríðar (209–10)

21. Þat er sagt eitt sumar sem optar, at Grímkell goði reið til þings, ok einn hvern dag gekk hann frá búð sinni með flokk mikinn manna ok til búðar Valbrands ok inn í búðina. *Valbrandr fagnaði honum vel, því at Grímkell var honum kunnigr áðr. Setjast þeir niðr ok tóku tal með sér.*

Grímkell mælti: „Þat er mér gerla sagt, Valbrandr, at þú eigir þér dóttur þá, er Signý heitir ok sé skörungur mikill. Vil ek biðja hennar, ef þú vill gipta mér hana“.

Valbrandr svarar: „Kunnigt er oss, at þú hefir ætt góða ok auð fjár ok ert sjálfr garpr inn mesti. Vil ek þessu vel svara“. Lýkr þeira tali svá, at Valbrandr fastnar Grímkeli goða Signýju, dóttur sína, en boð skyldi vera at tvímánaði *sudr* at Qlfusvatni (205–06)

22. Maðr hét Porvaldr, er bjó á Vatnshorni í Skorradal, mikill maðr ok sterkr; kona *hans* hét Þorgríma ok

Grímkell ferr ok biðr konunnar ok flytr vel (298)

÷

Þat var eitt sumar, at Grímkell reið til þings at vanda. Ok einn dag gekk hann frá búð sinni með flokki sínum ok til móts við Valbrand ok sagði honum, at hann kveðst spurt hafa, at hann ætti dóttur ok væri skörungur mikill. „Vil ek hafa tilmæli við þik um þenna ráðahag“.

Valbrandi kveðst vera kunnigt ok kveðst góða eina frétt af honum hafa ok kveðst því vildu vel svara. Ok hversu margt sem hér er um talat, þá lyktaðist með því, at Grímkatli var heitit konunni, ok skyldi brúðlaup vera at tvímánaði at Qlfusvatni (296)

Þorvaldr hét maðr, er bjó at Vatnshorni í Skorradal, ættstórr maðr ok á marga frændr.

var kþlluð smiðkona, fjölkunnig mjök; Indriði hét son þeirra, mikill maðr ok efniligr. *Þorgríma lifði lengr þeirra hjóna, en þá er hon var ekkja orðin*, bjó hon í Hvammi í Skorradal; hon gerðist auðig kona ok mikil fyrir sér (205)

Þorgríma hét kona. Hon var ekkja ok bjó í Hvammi í Skorradal. Hon var auðig ok eigi við alþýðu skap. Eindriði hét sonr hennar, mikill maðr ok efniligr (296)

23. Grímr fór heiman til Breiðabólstaðar. *Hann sá margt manna fara ór garði. Þar var fylgt líki Signýjar til grafar.* Torfi sagði Grími andlát móður sinnar, „ok vil ek lúka öllu eptir hana, en þó ættim vér Grímkatli at gjalda þat fé, en vér viljum þó allvel til þín gera“. Grímr kvað hann vel segja. Síðan jörðuðu þeir Signýju ok gengu frá síðan.

Grímr fór á Breiðabólstað. Torfi sagði honum andlát móður sinnar ok bauð honum fé, „ok munum vér vel til þín gera“. Grímr kvað þetta vel mælt, „ok vil ek at Sigurðr, fóstri þinn, fari með mér“. Ok var svá gert.

Nú finnast þeir Sigurðr ok Grímr. Segist Sigurðr víta, at Torfi muni leggja reiði á hann, þegar hann veit, at hann hefir líf gefit barninu. „Ek kann þar ráð til,“ segir Grímr, „ek skal koma þér utan ok launa þér svá þat happ, at þik hendr“.

Tveim nóttum síðar sendi Grímr Sigurð suðr á Eyrar. Fekk hann honum tvá hesta, annan klyfjadan, ok fór hann þar utan (301)

Ok svá gerði hann. Sendi hann Sigurð suðr á Eyrar ok fekk honum tvá hesta, ok váru klyfjar á öðrum. Þar fór hann útan (215–216)

24. Á dögum Haralds ins hárfagra byggðist mest Ísland, því at menn þöldu eigi ánaud hans ok ofríki, einkanliga þeir, sem váru stórrar ættar ok mikillar lundar, en áttu góða kosti, ok vildu þeir heldr flýja eignir sínar en þola ágang ok ójafnað, eigi heldr konungi en öðrum manni. Var einn af þeim Björn gullberi. Hann fór ór Orkadal til Íslands ok nam Reykjardal inn syðra frá Grímsá til Flókadalsár ok bjó á Gullberastöðum. Hans synir váru þeir Svarthöfði, Geirmundur, Þjóstólfr, ok koma þeir ekki við þessa sögu (203)

÷

25. Hana átti Þorgeirr ór Miðfelli, sonr

÷

Finns ins auðga Halldórssonar,
Högnasonar. Hann var þá andaðr er
sjá saga gerðist (204)

26. „Vil ek þat gefa þér til vingunar útan
gripi mína tvá, er ek hefi mestar
mætur á. Er þat annat men mitt it
góða, en annat hestr minn, Svart-
faxi“. (207)

÷

I det følgende diskuterer jeg spørsmålet: utviding eller forkortning av et felles skriftlig forelegg? Kan en få svar på det problemet, vil det naturligvis være uaktuelt å gå nærmere inn på V. Lachmanns og W. Ludwigs teorier.

Mange av de ekstra ordene og vendingene i 556 er unødvendige for sammenhengen; heller ikke kan de sies å forbedre stilen i den lengre versjonen. En kan f. eks. nevne *með þeim feðgum* (3), *at frændsemi* (4), *af þingi* (6), *sínum - stofu-* (10), *þar í dalnum - síðan - öll saman* (14). Særlig må en undre seg over hvorfor 556 skulle føye til opplysninger om visse personer for så i neste øyeblikk å presisere at de ikke vedkommer denne sagaen. Se eksemplene 22, 24 og 25. Jeg kan i det hele tatt ikke finne at det en eneste gang er nødvendig å ty til utvidings-teorien for å forklare divergensene mellom 556 og 564.

La oss så prøve forkortings-teorien på eksempelaterialet. Den enkleste måte å forkorte en tekst på er selvsagt å stryke mer eller mindre unødvendige ord og ledd eller å gi konsentrerte innholdsreferater: Nr. 1-14 lar seg lett forklare etter denne teorien. I eks. 14 er teksten i 564 bare halvparten så lang som i 556; likevel har 564 med alle hovedmomentene i fortellingen.

Ved tekstinnstramming er direkte tale sterkt utsatt. En kan spare mange ord ved bare å referere hovedinnholdet i replikkene indirekte. Som eksempler på dette forholdet kunne nr. 14-18 tjene. I nr. 15 teller vi således 48 ord i 556, mens 564 klarer seg med 18.

Når en forkorter en tekst, må en naturligvis passe på så en ikke fjerner opplysninger som kan være nødvendige for å forstå sammenhengen i fortellingen. I eks. 22 i fragmentets versjon kan en ikke engang gjette ut fra framstillingsmåten at Torgrima er Torvalds enke. Sønnen til begge blir i fragmentet likeledes bare betegnet som 'sonr hennar'. Den mest naturlige forklaringen er, så vidt jeg kan se, at skriveren av 564 etter å ha kopiert linjen om Torvald, oppdaget at denne mannen

ikke spilte noen rolle i beretningen. Han har likevel forsømt å radere ut linjen, og dermed er den blitt stående som et uvedkommende 'fremmedlegeme' i sagaen.

Forhistorien til det som fortelles i nr. 23, er følgende: Mens Signy, gift med Grimkjel, var på besøk hos sin bror Torve på Breidabolstad, fødte hun en datter. Hun døde like etter fødselen, og Torve ville sette ut barnet. Han bad fostersønnen sin, Sigurd, drukne det i elva, men Sigurd hadde ikke hjerte til å utføre befalingen. Han fikk Signys sønn, Grim, til å ta vare på det. Sigurd er naturligvis redd for at Torve skal få rede på at han ikke har handlet etter ordre, men Grim vil gjerne hjelpe ham ut av knipen ved å sende ham utenlands. Det er grunnen til at han i 564 ber Torve la Sigurd fare med seg. Men måtte ikke Torve undre seg over dette ønsket og kanskje fatte mistanke? I 556 står det bare at Sigurd og Grim møtes. Vi må vel forestille oss at det skjer i hemmelighet. Det var naturligvis viktig at Torve ble holdt uvitende om fluktplanen. En kunne tenke seg at 556 har villet forbedre teksten og derfor har lagt til linjene *Segist - barninu*. Men det er ett bestemt forhold som tyder på at det tvertimot er 564 som har forkortet og gjort visse endringer i forelegget: I 556 passer setningen *Ok svá gerði hann* utmerket. Det Grim 'gerði', var jo å *koma Sigurði útan*. Setningen *Ok var svá gert* i 564 kunne være et ekko av den aktive varianten i 556. Men i fragmentet høver den dårlig, for slik den står her, viser den tilbake til Grims ønske om å få med seg Sigurd. Vi skulle i stedet ha ventet en setning som gav opplysning om at Sigurd fikk lov til å dra med Grim.

S. 207 i den lengre versjonen blir det fortalt at Signy overlater sin bror Torve alt sitt gods unntatt 'gripi mína tvá, þá er ek hefi mestar mætur á. Er þat annat men mitt it góða, en annat hestr minn, Svartfaxi' (eks. 26). S. 212 hører vi at da den treårige Hord for første gang gikk uten hjelp, satt Signy på en stol midt på golvet, 'ok lá men hennar it góða í knjám henni'. Hord snublet mot fanget hennes, slik at halsringen spratt ned på golvet og gikk i stykker, noe hun ble meget sint for.

I 564 mangler opplysningen om de to *gripir* som Signy holdt tilbake da hun gav broren eiendelene sine. I episoden med Hord omtaler 564 halssmykket på følgende måte: 'Men hennar lá í knjám henni. Þat var henni menjagripr' (s. 299). En er fristet til å tro at linjene om de to kostbarhetene opprinnelig har stått også i forelegget for fragmentet.

Da skriveren kom til fortellingen om vesle Hord, har han funnet det nødvendig å presisere at smykket var en *menjagripr*; ellers ville jo Signys heftige reaksjon bli nokså uforståelig. Når en foretar strykninger i en tekst, kan det lett hende at en sløyfer momenter som en seinere finner bør være med.

Interessant er det å sammenligne framstillingen av Grimkjels frieri til Signy Valbrandsdatter i de to versjonene (eks. 21). I 556 er Grimkjels henvendelse til Valbrand i oratio recta. 564 har formet den som en halvreplikk. Valbrands svar i 556 er også i direkte tale, mens det i 564 er gjengitt i indirekte tale. I 556 utgjør denne dialogen (medregnet subjekt og utsagnsord) 55 ord, i 564 42 ord. Men mens avslutningen i 556 lyder: *Lýkr þeira tali svá, at . . .*, nytter 564 ordene: *Ok hversu margt sem hér er um talat, þá lyktaðist með því, at . . .* Da jo 564 ellers som regel har kortere tekst enn 556, er den lengre frasen i dette tilfellet påfallende. Skal tro om ikke vendingen er føyd til av 564 som en slags erstatning for og henvisning til en mer ordrik framstilling i forelegget?

I eksempel 20 opptrer Grimkjel som mellommann for Grim den vesle i frieriet til Hognes datter Gudrid. 556 refererer detaljert hans rosende omtale av Grim. Ordene *ok flytr vel* i 564 kunne fungere som en treffende karakteristikk av hans veltalenhet. Det er etter mitt skjønn avgjort mer naturlig å tenke seg at 564 har sammenfattet frieriet i et par ord enn at 556 har 'funnet på' argumentene med utgangspunkt i uttrykket *ok flytr vel*.

Forskerne har pekt på at det fins enkelte uoverensstemmelser ved egennavnene i de to sagaversjonene:

	556		564
at Fjollum (204)		á Grímkelssþøðum (295)	
Puríðr (203)		Pórunn (295)	
Indriði (205)		Eindriði (296)	
Svartfaxi (208)		Fjöllungr (297)	

Forskjellen i stedsnavn er lett å forklare ut fra forkortingshypotesen:

Grimkell bjó fyrst *suðr at Fjollum skammt frá Qlfusvatni. Þar er nú kallat á Grímkelssþøðum*   Hann bjó fyrst á Grímkelssþøðum

Indriði/Eindriði skyldes sannsynligvis avskriverfeil. Divergensen *Puríðr/Pórunn* kunne kanskje også forklares på den måten (forkortede former i forelegget?). Når det gjelder hestnavnet, er jeg tilbøyelig til å tro at det stammer fra originalen. 556 selv eller en tidligere avskriver i denne ms.-gruppen må i så fall ha byttet det ut med det mer vanlige navnet *Svartfaxi*.

Som bl. a. Werner Ludwig og Theodore M. Andersson har gjort oppmerksom på, er handlingsgangen lik i de to versjonene av sagaen. At det også ofte er verbalt samsvar mellom dem, til og med i detaljer, vil en finne mange eksempler på i det framlagte materialet. Her følger noen flere, hentet fra s. 203–04 i 556 og første side (295) i 564:

556	564
Hon fœddist upp með þeim manni, er Sigurðr múli hét. Hann bjó undir Fjalli	Hon var upp fœdd með þeim manni, er Sigurðr múli hét. Hann bjó undir Fjalli
. . . ok bjó í Hagavík, skammt frá Ölfusvatni. Þorbjörg hét kona hans	Hann bjó í Hagavík, skammt frá Ölfusvatni. Þorbjörg hét kona hans
(Hann færði bú sitt eptir konu sína dauða til Ölfusvatns), því at honum þóttu þar betri landakostir (jfr. eks. 1)	. . . því at honum þóttu þar betri landskostir
Valbrandr hét maðr, er bjó á Breiðabólstað í inum nyrðra Reykjardal. Hann var sonr Valþjófs ins gamla	Valbrandr hét maðr, er bjó á Breiðabólstað í Reykjardal inum nyrðra. Hann var sonr Valþjófs ins gamla
Hann (dvs. Sigurðr) var inn efniligasti maðr ok gerr at sér um flestar íþróttir	Efniligr maðr var hann ok vel gerr at sér um marga hluti

Det kan etter mitt skjønn ikke være tvil om at 556 og 564 går tilbake på en felles skriftlig kilde. Diskusjonen i det foregående har forhåpentlig vist at 564 sannsynligvis representerer en forkortet 'utgave' av denne kilden. Av de to versjonene må altså den lengre være den som best avspeiler sagaens original.

Som vi har sett, er forkortingene nokså slurvet og dilettantisk utført. Det kan derfor neppe være litterære ambisjoner som har ansporet forkorteren. Trolig har hensikten bare vært å lage et brukbart resymé av hovedinnholdet i sagaen.

Når er denne forkortingene gjort? Kanskje kan den 'egentlige' Vatns-hyrna gi oss en antydning om tidspunktet.

Dette håndskriftet, som etter all sannsynlighet er utført for Jón Hákonarson í Víðidalstunga (f. 1350), har bl. a. inneholdt Flóamanna

saga (bevart i avskrifter av Vatnshyrna). I AM 445b 4to (membranfragment fra 1400-tallet) og dertil hørende papirhss. fins rester av en ordrikere og utførligere tekst av sagaen. Björn Sigfússon har vist at vi i Vatnshyrna møter Flóamanna saga i en noe forkortet form med store stilistiske endringer av sagaens originaltekst.⁹ Forkortingsteknikken i de to sagaene viser stor likhet. Spesielt merker en seg at teksten ofte er så sterkt dratt sammen at det er vanskelig å forstå sammenhengen. Her skal det bare bli referert ett eksempel:

<p><i>Þeir Þorgils höfðu skip á stokka sett ok mjök gert at öðru, ok höfðu hváirtveggju at skipbúnadi verit. Nú líðr af vetrinn, ok máttu þeir þó eigi á brott komast fyrir ísum. Þeir fá sér vistir um sumarit</i></p>	<p>Nú líðr á vetrinn, ok máttu þeir eigi burt leita fyrir ísum ok fengu sér vistir um sumarit</p>
---	---

For det første viser sammenhengen at *á vetrinn* må være feil for *af vetrinn*. For det andre har forkorteren strøket opplysningen om at Torgils og følget hans hadde gjort skipet ferdig til avreise. Når vi leser videre i sagaen, ser vi at dette er et viktig moment, for ellers hadde ikke trælene kunnet flykte med skipet og dertil få med seg mye ferdegods. Det er naturligvis særlig utelatinger av denne typen som gjør at vi får mistanke om at det kan være samme person som står bak inngrepene i de to sagaene.

En regner med at den 'egentlige' Vatnshyrna er skrevet i det siste tiår av det 14. årh. og den nærbeslektede 'Pseudo-Vatnshyrna' i begynnelsen av det 15. årh.¹⁰ Hvis det er samme mann som har forkortet Flóamanna saga og Harðar saga, er det vel mest rimelig å anta at disse versjonene er laget for å inngå i de to store samlehandskriftene.

Hord Grimkjelsson blir omtalt et par steder i Hauksboks og Sturluboks Landnáma-redaksjoner. En har av den grunn antatt at Harðar saga har foreligget i skriftlig form allerede ved midten av det 13. årh.¹¹ I slutten av sagaens versjon i 556 blir en uttalelse om Hord av Styrme den frode gjengitt. Flere forskere har derfor ment at Styrme kunne

⁹ 'Tvær gerðir Flóamannasögu' i *Saga, tímarit Sögufélags* 1958, s. 429–451; jfr. også samme i *KLNM* b. IV, sp. 420–421.

¹⁰ Se foran, s. x.

¹¹ Finnur Jónsson, *Litt. hist.* II, s. 422; Einar Ól. Sveinsson, *Dating the Icelandic Sagas*, London 1958, s. 90.

være sagaens forfatter.¹² Jeg vil ikke i denne artikkelen drøfte disse spørsmålene på nytt, men forhåpentlig får jeg høve til å komme tilbake til dem i en annen sammenheng.

ÁGRIP

Harðar saga er í heild sinni aðeins varðveitt í einu skinnhandriti, AM 556a 4to, sem ritað er um 1475. Til eru allmörg pappírshandrit, en þau eru öll runnin frá 556a. Meðal brotanna úr svonefndri 'Pseudo-Vatnshyrnu', AM 564a 4to frá upphafi 15. aldar, er eitt blað úr styttri gerð sögunnar sem samsvarar átta fyrstu kapitulum í 556. Margt hefur verið ritað um samband þessara tveggja sögugerða, og er yfirlit um það að finna í útgáfu Sture Hast af sögunni (1960), bls. 96 o.áfr., og í bók Theodore M. Anderssons, *The Problem of Icelandic Saga Origins* (1964), bls. 146 o.áfr. Flestir fræðimenn hafa verið þeirrar skoðunar að 'Pseudo-Vatnshyrna' geymi söguna í sinni upprunalegu gerð og að hún sé aukin í 556. Guðbrandur Vigfússon hélt þessari skoðun fyrstur fram í innangi Sturlunga sögu (1878), en síðar hafa tekið í sama streng meðal annarra Finnur Jónsson, Jón Jóhannesson, Sigurður Nordal, Sture Hast og Theodore M. Andersson.

Önnur skoðun á sambandi sögugerðanna kemur fram hjá Einari Ól. Sveinsyni í bók hans *Dating the Icelandic Sagas* (1958) sem síðar kom út á íslensku í aukinni gerð (Ritunartími Íslendingasagna, 1965). Í Ritunartíma segir hann um lengra textann (bls. 125-26):

. . . yfirléitt orkar þessi texti svo á máltilfinningu mína, að hann sé frá 14. öld. En auðvitað má hann vel vera saminn upp úr 13. aldar texta. Frá sama frumtexta mun svo Vatnshyrnusagan komin, en hún er áreiðanlega stytt, og hygg ég sumt, sem á milli ber gerðunum tveim, stafa af villum sem komið hafi inn, þegar styttingin í Vatnshyrnutextanum var gerð.

Í undanfarandi ritgerð er rennt stöðum undir tilgátu Einars Ól. Sveinssonar með nákvæmum samanburði sögutextanna. Telur höfundur engan vafa á því að bæði handritin, 556 og 564, séu runnin frá sama frumtexta og sé hann að öllum líkindum stuttur í 564. Styttingin er fremur hroðvirknislega gerð, og mun tilgangurinn hafa verið sá að gera nothæft ágríp af aðalefni sögunnar.

¹² Sigurður Nordal, *Nordisk Kultur* 8B, København 1953, s. 263; Jón Jóhannesson, *Gerðir Landnámabókar*, Reykjavík 1941, s. 88 f.

Greinarhöfundur telur líklegt að sagan hafi einnig verið stytt í hinni 'eiginlegu' Vatnshyrnu, á sama hátt sem Flóamanna saga hefur verið stytt í því handriti. Telur hann líklegt að hinir stytta textar hafi verið gerðir úr garði seint á 14. öld, áður en sögurnar voru felldar inn í þessi tvö miklu safnhandrit Íslendingasagna.